

(жертвувати на екологічні потреби). Готовність платити в уявний фонд збереження дикої природи необхідно розглядати як духовну потребу, отже, як складову попиту на екологічні блага. Тому відповідне питання було включено до анкети. В даному випадку значення має не абсолютна величина готовності платити, а сам факт наявності або відсутності зв'язку, який досліджувався за групами споживачів залежно від рівня доходу. Як показало опитування, сумління виступає базовим фактором в усіх групах респондентів. У групі респондентів з найнижчим рівнем доходу споживач готовий робити пожертву лише будучи справжнім альтруїстом.

В результаті проведеного дослідження гіпотеза щодо істотного впливу рівня альтруїзму/егоїзму на екологічні уподобання споживача підтвердилася. Цей фактор присутній у всіх побудованих моделях і майже всюди є статистично значущим. Сумління є впливовим фактором лише в четвертій залежності.

Таким чином, нами виявлено тісний зв'язок між екологічними уподобаннями споживача та соціально психологічними установками особистості. Розподіл респондентів за рівнем альтруїзму/егоїзму та сумління може бути використаний як основа психографічної сегментації споживчого ринку при просуванні екологічно чистої продукції.

Література

1. **Голубков Е.П.** Изучение потребителей// Маркетинг в России и за рубежом. – 1998, № 5/www.dis.ru/market/.
2. **Ильин Е.П.** Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
3. **Касьянов П.В.** Переход к устойчивому развитию: экологические, информационные, социальные и экономические предпосылки. autoline.com.ua.
4. **Немов Р.С.** Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. 4-е изд. Кн.1: Общие основы психологии. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 688 с.
5. **Эндржел Дж., Блэкуэлл Р., Минард П.** Поведение потребителей. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 768 с.

УДК 630*97

Доц. Є.І. Сенько, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

АНАЛІЗ ЛІСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Використаний порівняльний аналіз інструментів лісової політики європейських країн щодо форм власності, джерел фінансування лісового господарства, сертифікації лісів, адаптації методів обліку та управління лісами України до міжнародних стандартів.

Ключові слова: лісова політика, сталий розвиток, форми власності, сертифікація, міжнародні стандарти

Doc. Ye.I. Senko – USUFWT

Analysis of forest policy of the european countries

There was performed a comparative analysis of the forest policy instruments of the European countries, such as: property rights, financing of the forestry, forest certification, and audit and management to the international standards.

Keywords: forestry policy, sustainable development, property vights, certification, international standards

Зусилля світової спільноти нині спрямовані на збереження лісу як ефективного чинника підтримання природного стану біосфери. Саме тому, ще в 1972 р. на Світовому конгресі лісів в Буенос-Айресі вперше була розроблена стратегія багатоцільового використання лісів, яка пізніше постійно доповнювалася і вдосконалювалася на інших світових форумах. Найважливішим серед них є Міжнародна конференція ООН і Ріо-де-Жанейро (1992), на якій було прийнято принципи сталого ведення лісового господарства або "Лісові принципи".

Керуючись рішенням "Ріо-92" та Міжпарламентської комісії щодо лісів, Економічна і Соціальна рада ООН прийняла резолюцію E/2000/L.32, що визначила загальні риси міжнародної лісової політики. Резолюцією передбачено такі функції лісової політики: створення національних лісових програм; сприяння міжнародному співробітництву; контроль і оцінка прогресу через звітування перед парламентами; політичне забезпечення управління, охорони і невиснажливого використання всіх лісів шляхом виконання ухвал Європейських міністерських конференцій [1].

Україна підписала більшість резолюцій міністерських конференцій зі сталого управління лісами: Страсбурзької (1990), Гельсінської (1993), Лісабонської (1998). Крім того, підписано двосторонні угоди про співробітництво в лісовому секторі з країнами-сусідами: Польщею, Австрією, Росією, Словаччиною.

В цій роботі автор розглядає принципи національної лісової політики і повноту їх реалізації у сусідніх державах. В Україні проблеми національної лісової політики розглядаються в багатьох наукових працях [1-4, 9, 10, 12]. Найбільш вагомих результатів, на наш погляд, в цій царині науки досягнув проф. І.М. Синякевич (УкрДЛТУ), який, врахувавши світовий, і в першу чергу, європейський досвід ведення сталого лісового господарства, розробив систему інструментів національної лісової політики, яка охоплює такі напрямки: лісову політику щодо ціноутворення, фіскальну і фінансову політику, лісову політику щодо лісового менеджменту та інформаційну політику. Під керівництвом проф. І.М. Синякевича і за його безпосередньої участі розроблено проекти Лісового кодексу України та Закон України "Національна лісова політика", в який знайшли втілення його багаторічні дослідження [2, 3, 4].

Опираючись на концепцію проф. І.М. Синякевича, в цій роботі на прикладі кількох європейських держав нами проаналізовано деякі інструменти лісової політики.

1. Лісова політика щодо форм власності і управління лісами

Форма власності – це основа, від якої залежить лісова політика держави. В чинному лісовому кодексі України, затвердженому Постановою ВР України 21.01.94 р., у статті 6 зазначено: "Усі ліси України є власністю держави. Від імені держави лісами розпоряджається Верховна Рада України" [5]. Площа лісів України становить 9,9 млн. га. Решта лісів належить комунальним спеціалізованим лісгосподарським підприємствам та іншим відомствам.

Типовим представником лісових підприємств України є держлісгоспи (ДЛГ), яких нараховується 249. Вони здійснюють всі роботи, пов'язані з веденням лісового господарства і лісокористуванням. На рівні держави управлінням

усіма лісами займається державний комітет лісового господарства (Держкомлісгосп), якому підпорядковані 24 обласні лісогосподарські об'єднання (ДЛГО) та державний комітет лісового господарства АР Крим. Держкомлісгосп водночас здійснює контроль над всіма іншими лісами України.

У Польщі 21 % лісів є приватними і гмінними (общинними), а 79 % - знаходяться у віданні державної компанії "Державні ліси", яке входить до складу Міністерства навколишнього середовища. "Державні ліси" розпоряджаються нерухомістю, лісами, а також проводить облік майна і встановлюють його вартість. Основною структурною одиницею в лісовому секторі Польщі є надлісництва, які виконують ті ж функції, що і ДЛГ України. Крім того, вони займаються лісорозведенням і відловом звірів [6, 7].

У Словацькій республіці є державні і приватні ліси. Головним органом лісового господарства є Генеральна дирекція лісів, яка належить до Міністерства сільського господарства. До складу Генеральної дирекції входять лісові підприємства (подібні до наших ДЛГ). Так, лісове підприємство в Смоленіце, площа лісів якого становить 40 тис. га, щорічно заготовляє 150-170 тис. м³ деревини. Для порівняння відзначимо, що подібний за площею держлісгосп України з 1 га лісу заготовляє деревини в 2-2,5 рази менше, ніж лісове підприємство в Смоленіце.

В Німеччині є три форми власності – державна, комунальна і приватна. Зокрема, на землі Гессен структура власності на ліси така: 42 % державних, 42 % комунальних і 16 % приватних. Характерно, що власники приватних лісоволодінь на цій землі докладають значних зусиль для розвитку лісової інфраструктури, і, насамперед, будівництва і облаштування лісових доріг.

Підприємство Ротенбух (земля Баварія), площа лісів якого становить лише 10 тис. га, в середньому за рік заготовляє 75 тис. м³ деревини. За сезон це підприємство відстрілює 800 диких свиней. Способи і методи ведення лісового господарства тут для всіх форм власності є однакові.

Державні підприємства Німеччини здійснюють контроль за веденням лісового господарства в комунальних і приватних лісах.

Швеція – одна з найбільш заліснених країн Європи – її залісненість становить 57 %. Понад 80 % лісів Швеції перебуває у приватній власності і лише 20 % – у державній. У приватному секторі переважають невеликі лісові господарства, середній розмір яких становить 45 га. Поряд з цим є великі приватні компанії, такі як 8йюга Еп8ю, розмір лісоволодінь якої становить 1,6 млн. га, і лісова компанія "8уеа8сo8", яка володіє 4,6 млн. га лісу [6].

Загальне керівництво лісами всіх форм власності, а також функції контролю в Швеції здійснює Національне лісове агентство, що підпорядковане Міністерству промисловості [6].

2. Способи виконання основних лісогосподарських робіт

Здебільшого у європейських державах основні лісогосподарські роботи виконуються на замовлення приватними фірмами або найманими робітниками. В Польщі всі роботи пов'язані з лісорозведенням, лісовирощуванням і проведенням рубань лісу, підприємства "Державні ліси" передають приватним фірмам на замовлення. Часто для проведення лісозаготівельних робіт надлісництва на договірних засадах наймають на роботу своїх колишніх ро-

бітників-лісорубів, які стали підприємцями і мають свою власну лісозаготівельну техніку та коней для трелювання.

Подібним чином проводять основні лісогосподарські роботи лісівники Словаччини. Садіння лісу там виконують на замовлення підрядні бригади, а догляд за лісовими культурами здійснюють лісокультурниці лісових підприємств. Заготівлею деревини займаються приватні бригади лісорубів.

Власник приватного лісу в Словаччині може найняти на керівну посаду лише дипломованого спеціаліста, який пройшов спеціальну державну атестацію і після цього укласти з ним угоду. В Німеччині в приватному володінні Гессені всі лісові роботи проводять приватні фірми й особи на основі заключених контрактів.

В Україні лісокультурні роботи і всі види рубань виконуються силами державних лісових підприємств. Для виконання лісокультурних робіт в кожному лісництві організують лісокультурні ланки з постійних та сезонних робітників. На рубаннях головного користування ДЛГ здебільшого використовують малі комплексні бригади (МКБ). Такі бригади добре себе зарекомендували в тих держлісгоспах, де є значні обсяги лісозаготівель.

В останні два роки деякі держлісгоспи України започаткували позитивний досвід виконання лісогосподарських робіт у своїх зарубіжних сусідів. Зокрема, в Ужгородському ДЛГ з ініціативи адміністрації і за згодою трудового колективу трактористи і водії лісовозів звільняються з ДЛГ і реєструються як приватні підприємці. Після набуття нового статусу вони знову наймаються на роботу в держлісгосп і беруть в оренду трелювальні трактори і лісовози. Таким чином в Ужгородському ДЛГ відпала потреба в утриманні лісозаготівельної техніки, її охороні та забезпеченні паливом, адже ці клопоти взяв на себе орендар. Його психологія і відношення до роботи докорінно змінилися. Через два місяці бригада новостворених підприємців одержала вдвічі більшу зарплату [8].

Можна лише передбачати, що ці перші паростки нових економічних відносин у державному секторі лісового господарства України, розвинувшись з часом, дадуть добрі результати.

3. Джерела фінансування лісовирощування і лісозаготівель

Середньорічні витрати на ведення лісового господарства в Словацькій республіці становлять 170 млн. крон. В основному ці кошти зароблені від реалізації деревини. Крім того, на потреби лісового господарства держава щорічно виділяє 360 млн. крон дотацій. Ці кошти йдуть тим лісовим підприємствам, які мають складні природнокліматичні умови (заплавні річки, крутосхили тощо) та малопродуктивні або низької якості ліси. В 2001 р. лісове господарство республіки одержало 9 млн. крон прибутку. З цього прибутку лісові підприємства жодного податку державі не платили. Це дало можливість їм підтримувати на високому рівні заробітну плату працівників лісового господарства, безкоштовно доставляти їх на роботу, а всіх робітників забезпечувати автомобілями "Ніссан" або "Тойота" та засобами мобільного зв'язку [8].

У Польщі підприємства компанії "Державні ліси" здійснюють свою діяльність, дотримуючись принципу самоокупності, тобто всі витрати на ведення лісового господарства відшкодовують за рахунок власних доходів, одержаних від реалізації деревини. Підприємства отримують від держави лише цільову дотацію з бюджету на виконання завдань урядової адміністрації, наприклад, викуп лісів і земель для заліснення або реалізації крайової програми щодо збільшення лісистості.

З метою розвитку лісової науки Генеральна дирекція "Державних лісів" щорічно виділяє 4 % своїх доходів на проведення наукових досліджень. В Німеччині рівень фінансового забезпечення лісового господарства є досить великим. Однак, для підтримки збалансованого ведення лісового господарства в приватних, колективних і державних лісах держава виділяє значні інвестиції. В Україні витрати на ведення лісового господарства покликані відшкодовувати лісові такси. За своєю економічною природою коренева плата – це плата за вирощені стиглі насадження. Але своєї основної функції впродовж багатьох десятиріч лісові такси не виконували – вони були значно меншими від витрат на ведення лісового господарства. В зв'язку з цим лісове господарство ніяк не могло перейти на самоокупність.

Попнева плата, яка справляється в Україні, чинним законодавством розглядається в системі оподаткування і регулюється державою. Отже, попнева плата в Україні виконує, головним чином, фіскальну функцію. Ми сповна підтримуємо думку тих економістів, які вважають, що попневу плату недоцільно включати в систему оподаткування, оскільки вона стримує розвиток і реформування лісового господарства України на засадах ринку.

Як засвідчує досвід, в європейських країнах використовуються платежі за лісові ресурси, які за своїм змістом відрізняються від податків. Адже вони є доходом лісовласника, який оподатковується державою. Тому Холявка В.З. цілком слушно вважає, що плата за користування лісовими ресурсами виконує функцію ціни, яку сплачує користувач власникові за куплений товар – деревину чи живицю [9].

4. Екологічна сертифікація лісів

Лісова сертифікація, яка сформувалась на початку 90-х років XX століття, включає методологію, що базується на концепції сталого розвитку, яку покладено в основу міжнародних схем сертифікації лісів – PEFC та FSC, які є лідерами у цій сфері діяльності.

Станом на березень 2001 р. за системою PSC було сертифіковано понад 22,2 млн.га лісів у 40 країнах світу. Серед них Німеччина (248,3 тис. га), Польща (33778 тис. га), Швеція (10152 тис. га), Україна (203,0 тис. га), Росія (185 тис. га), Канада (30,7 тис. га) [11].

Сертифікацію лісів України стримує декілька проблем, основною з яких є неузгодженість нормативно-правових положень щодо питань природокористування та охорони довкілля. Правова основа діючого лісового кодексу України не відповідає міжнародним нормативам сертифікації лісів. Його необхідно якомога швидше міняти. На жаль, проект нового Лісового

кодексу, розробленого з урахуванням міжнародних нормативів, майже два роки чекає свого розгляду і прийняття на Верховній раді України.

Науковці УкрНДІЛГ В. Лавров, І. Букша, Г. Бондарчук [13] вважають, що для успішного здійснення сертифікації лісів в Україні необхідно вирішити такі завдання:

- визначити головні напрямки та етапи реалізації лісової сертифікації;
- розробити пропозиції щодо формування нормативно-правових рамок у розробці національної системи сертифікації лісів;
- забезпечити гармонізацію національної програми лісової сертифікації в Україні з міжнародними процесами сертифікації лісів;
- здійснити заходи для прозорого, узгодженого та компетентного процесу реалізації програми сертифікації лісів;
- адаптація методів обліку та управління лісами України до міжнародних стандартів.

Майже 13 років тому Україна здобула незалежність, але й до нині використовує методи обліку і управління лісами, які використовувались в радянські часи. Значна їх частина є неспівмірною з тими, які використовуються Європейською економічною комісією ООН для економічної характеристики лісового господарства. Ще й до нині в нас використовується показник "лісистість", який понад 100 років тому був запозичений з термінології російського лісівництва. Лісистість визначається діленням покритої лісом площі на загальну площу (країни, району, ДЛГ). Не вникаючи в деталі цього визначення, зауважу, що воно "грішить" кількома помилками. Найістотніша з них полягає в тому, що до загальної площі при визначенні лісистості включають озера, річки, болота і моря, тобто ті природні об'єкти, де не росте і не повинен рости ліс. Отже, показник "загальна територія" не може використовуватися при визначенні лісистості. Це повинна були лише тверда поверхня суші. На цю помилку вказує також відомий вчений-еколог А.М. Бобко [14]. Подібна неспівмірність стосується також поняття "ліс".

Не застосовується у нас і термінологія, яка використовується ФАО ООН щодо діяльності лісового сектору економіки. Це такі терміни: площа землі, продукуючі ліси і плата за них, комерційний запас деревини на корені, публічне право власності, невідомчі функції лісу, невизначені види діяльності лісового господарства, цінність заготовленої промислової деревини та інші.

Офіційні органи лісового господарства України вважають, що у вітчизняній таксації значно детальніше ведеться облік лісу, ніж в країнах Західної Європи, і тому наші показники, які характеризують ліси, є більш точними і досконалішими. Може це так, але з такою ментальністю ми ще довго не зможемо адаптуватися до західноєвропейської і світової спільноти. Нам, на жаль, не вистачає тієї мудрості, яку в давнину проявили біологи і зоологи світу, назвавши всі види рослин і тварин планети Земля єдиними латинськими назвами, якими користуються і будуть користуватися всі земляни в майбутньому.

Література

1. **Міжнародна** лісова політика/ Полякова Л., Сторожук В., Кирилюк С., Попков М// лісовий і мисливський журнал. – 2002, № 2. – С. 10-11.
2. **Синякевич І.М.** Економічні інструменти екополітики: теорія і практика// Економіка України. – 1999, № 10. – С. 78-83.

3. **Синякевич І.М.** Система інструментів лісової політики. Яким чином її реформувати і ефективно використовувати?// Деревообробник. – 2000, № 16.
4. **Синякевич І.М.** Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети// Економіка України. – 2004, № 1. – С. 57-63.
5. **Лісовий кодекс** України. Затверджений Постановою Верховної Ради України 21.01.94 р// Голос України, 13.04.94.
6. **Полякова Л., Кирилюк С., Савущак М., Самоплавський С.** Українсько-шведський проект триває// Лісовий і мисливський журнал. – 2003, № 5. – С. 12-14.
7. **Antoni Buraczewski.** Zarys organizacji i zarządzania w gospodarstwie lesnym. – Poznan. W-wo Akademii Polniczej. 2001. – 111 s.
8. **Пуговиця М.** У серці Європи// Лісовий і мисливський журнал. – 2003, № 2.. – С. 14-16.
9. **Холявка В.З.** Еколого-економічні засади формування кореневих цін на деревину, автореферат дисертації на здобуття наук. ступ. канд. ек. наук. – Львів. – 2003. – 20 с.
10. **Кирилюк С., Попков М., Полякова Л.** Перспектива сертифікації лісів України// Лісовий і мисливський журнал. – 2001, № 3. – С. 10-11.
11. **Кравець П.** Сертифікація на Поліссі// Лісовий і мисливський журнал. – 2003, № 5-6.. – С. 15.
12. **Кравець П., Лакида П.** Сертифікація лісів України в контексті розвитку сучасної лісової політики// Лісовий і мисливський журнал. – 2002, № 5-6. – С. 6-7.
13. **Лавров В., Букша І., Бондарчук Г.** Національна схема лісової сертифікації// Лісовий і мисливський журнал. – 2002, № 5-6. – С. 8-9.
14. **Бобко А.М.** Лесная экология – мифы и реальность// Мебельный бизнес. – 2003, № 2. – С. 26-27.

УДК 630*9 *Наук. співроб. І.М. Лицур¹, канд. екон. наук – Рада з вивчення продуктивних сил України*

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ СТИХІЙНИХ ЯВИЩ

Розглянуто основні загрози виникнення небезпечних стихійних явищ в гірських регіонах. Наведена класифікація загроз на внутрішні і зовнішні та визначені основні пріоритетні інтереси розвитку лісового господарства.

Ключові слова: небезпечні стихійні явища, лісові екосистеми, екологічні ризики та загрози.

*Scientific employee I.M. Lytsur – Counsel on Production
Forces of Ukraine, National Academy of Science*

The basic threats of dangerous spontaneous natural phenomena

In clause the basic threats to occurrence of the dangerous natural spontaneous phenomena in mountain regions are considered. The classification of threats on internal and external is given, the basic priority interests to development of a wood facilities are certain.

Keywords: the dangerous spontaneous phenomena, wood ecological systems, ecological risks and threats.

Протягом ХХ століття у Карпатах було зареєстровано 17 катастрофічних паводків, 6 селепроявів та 9 великих вітровалів, сума збитків яких складала 50 млн. грн. щорічно. В ХХІ столітті відбувся один великий паводок, який наніс збитків на суму майже 300 млн. грн. Причини виникнення сти-

¹ відділ проблем використання і охорони лісових ресурсів Ради з вивчення продуктивних сил України НАН України